

Interpretatie van signalen, sociale beïnvloeding en cirkelredeneringen

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken
Ervaringen met rechercheonderzoeken
Utrecht, 13 april 2018

10.2.e & 10.2.e 10.2.e)

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

‘Praten kan wél kwaad’

Harald Merckelbach, NRC 09-02-2018

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Ingesteld door het College van procureurs-generaal
Doel: het tijdig onderkennen van valse beschuldigingen
Opdrachtgever is officier van justitie

Deskundigheidgebieden Expertisegroep (LEBZ)

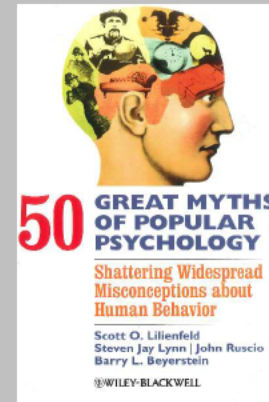
- Klinische psychologie, orthopedagogiek
- Cognitieve psychologie, rechtspsychologie
- Zedenexpertise
- Researchpsychologie
- Soms wordt doorverwezen naar een ander deskundige: bijvoorbeeld een forensisch arts

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Onderwerpen

- De populaire psychologie en wetenschappelijk onderzoek: meningen en feiten
- Praten en een valse of geïmproviseerde aangifte?
- Praten en EMDR
- Praten en ritueel misbruik
- Cirkelredeneringen

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

50 Great Myths of Popular Psychology

- In het boek worden - op basis van 1200 wetenschappelijke publicaties - 300 populaire veronderstellingen over menselijk gedrag besproken.
- Zie ook websites:
  - www.psympress.com (statistische denkfouten)
  - www.bfms.com (hervonden herinneringen)
  - www.brainskills.co.uk (ontwikkeling hersenen van kinderen)

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Emoties kunnen misleidend zijn

- Er zijn aangevers die verschrikkelijk overstuur zijn en heel erg moeten huilen, terwijl achteraf blijkt dat ze over alles hebben gelogen.
- Het komt voor dat een kind in een studioverhoor niets vertelt over seksueel misbruik, terwijl uit kinderporno blijkt dat het kind ernstig seksueel is misbruikt.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Stranger rape

- Er zijn aangiften met veel geweld die later verzonnen blijken te zijn.
- Er zijn voorbeelden van verkrachtingen op straat ('stranger rape') waarin de dader ook 'lief' doet tegen het slachtoffer: complimenten, liefkozingen, 'huwelijksaanzoek'....
- De mate van geweld is geen graadmeter.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Geloofwaardigheid

Ik geloof dat het is gebeurd.
Ik geloof het slachtoffer.
Geloof je haar verhaal?
Ik geloof niet dat ik aan haar verklaring twijfel?
Ik geloof er niks van!
Wilt u de geloofwaardigheid beoordelen?

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Geloofwaardigheid vanuit het perspectief van de opsporing:

~~Ik geloof dat het is gebeurd.
Ik geloof het slachtoffer.
Geloof je haar verhaal?
Ik geloof niet dat ik aan haar verklaring twijfel?
Ik geloof er niks van!
Wilt u de geloofwaardigheid beoordelen?~~

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Scenario Analyse Model

MISLEIDING EN MISVERSTANDEN BIJ ONJUISTE BESCHULDIGINGEN

Wel seksueel contact	Geen seksueel contact	
	Bewust van onjuistheid	Onbewust van onjuistheid
<ul style="list-style-type: none"> • Spijt • Vertekening • Interpretatie door anderen	<ul style="list-style-type: none"> • Specifiek belang • Wraak • Alibi • Aandacht	Onjuiste interpretatie van: <ul style="list-style-type: none"> • gedragingen of feiten • dromen of beelden • klinische gegevens • medische gegevens
	Achterliggende factoren: <ul style="list-style-type: none"> • conflicten • psychische en/of sociale problemen • bezorgdheid	

VALSE AANGIFTE
ONJUISTE BESCHULDIGINGEN
GEEN SEKSUEEL CONTACT: MISLEIDING

Specifiek belang	<i>Omgangsregeling Chantage</i>
Wraak	<i>Represaille voor krenking of woede</i>
Alibi	<i>Verklaring voor afwezigheid Verklaring voor ongewenste zwangerschap</i>
Aandacht	<i>Maatschappelijke erkenning Slachtofferschap als verklaring voor eigen problemen</i>

ONJUISTE BESCHULDIGINGEN
GEEN SEKSUEEL CONTACT: VERKEERDE INTERPRETATIE

Gedrag	<i>Somber, angstig, geseksualiseerd</i>	Omgeving (bijv. ouder)
Verzorgingshandelingen	<i>Wassen, verschonen</i>	Verzorger
Dromen of beelden	<i>Beelden, flitsen, 'Herinneringen', dromen</i>	Persoon zelf of therapeut
Klinische gegevens	<i>PTSS, borderline, psychose, anorexia, MPS/DIS</i>	Hulpverlener
Medische gegevens	<i>Scheurtjes, luierslag, Afwijking schaamlippen</i>	Arts

Signalen van seksueel misbruik?

- Waakzaam, snel schrikken, prikkelbaar, snel boos worden, steeds huilen om dingen waar men voorheen niet van zou gaan huilen, slecht slapen, concentratiestoornissen, angst voor aanraken, angst voor mannen, zich niet durven uitkleden, negatief lichaamsbeeld, niet durven genieten van dingen, plotselinge uitval schoolprestaties, plotselinge veranderingen in gedrag of relaties met anderen, spijbelen, vroeg op school komen en laat weggaan en weinig of nooit afwezig, onvermogen vrienden te maken, niet deelnemen aan schoolse en sociale activiteiten, weinig/slechte relaties met leeftijdgenoten, zeer meegaand gedrag, agressief gedrag gebrek aan vertrouwen depressieve gevoelens zelfverwonding, zéér veel problemen in puberteit, ontbreken van fantasie in spel en veel agressie in spel, stijf of niet durven bewegen, delinquent gedrag, dwangmatig seksueel gedrag, publiekelijk tonen genitaliën.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Signalen

Het is onmogelijk om op grond van signalen conclusies te trekken over een specifieke oorzaak

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Rapport Gezondheidsraad

Traumatische jeugdervaringen:

- Het is onmogelijk om op grond van een klinisch beeld conclusies te trekken over de aanwezigheid van specifieke traumatische gebeurtenissen in de voorgeschiedenis van een patiënt.

Klinisch beeld: bijvoorbeeld ptss-kenmerken, dissociatie

(Voor opvragen rapport www.gr.nl)

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Exploreren in therapie

- Patiënt heeft klachten zonder duidelijke oorzaak (klinisch beeld)
- Exploratie: zoeken naar een oorzaak voor een probleem in de voorgeschiedenis van een patiënt.
- Hypothese: 'traumatische gebeurtenis is verdrongen'
- Exploreren naar een traumatische gebeurtenis die de patiënt zich niet kan herinneren.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

- Trauma > kan leiden tot > PTSS
- Trauma > zou kunnen leiden tot > 'dissociatie'
- Trauma > zou kunnen leiden tot > een borderline-stoornis (omstreden)

Gevaar van exploratie: cirkelredenering

~~PTSS > is veroorzaakt door > een voor de patient
onbekend trauma~~

~~Dissociatie > zou misschien veroorzaakt door > een voor
de patient onbekend trauma~~

~~Een borderline-stoornis > zou veroorzaakt kunnen zijn
door > een voor de patient onbekend trauma~~

Retractor

- Retractors zijn mensen die tot de conclusie zijn gekomen dat hun hervonden herinneringen aan seksueel misbruik niet kloppen.
- Voorbeelden van gepubliceerde (auto)biografische verhalen van retractors:
- *Vaag verleden* (Kitty Hendriks, 2004)
- *Voorbij ritueel misbruik* (Nierop & Van den Eshof, 2017)
- Website www.traumaversterking.nl

Definitie ritueel misbruik (2008)

- Een aangifte van ritueel misbruik heeft betrekking op geheime riten, die bestaan uit bizarre vormen van seksueel misbruik gecombineerd met macabere aspecten. De aangifte groeit in de loop der tijd en meestal is er sprake van meerdere daders en meerdere slachtoffers.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

RITUEEL MISBRUIK

Werkgroep Ritueel misbruik in 1994:

- 'Noch in ons land, noch elders is men er in geslaagd op overtuigende wijze vast te leggen dat de gebeurtenissen waarvan in de verhalen over ritueel misbruik sprake is, zich ook daadwerkelijk hebben voorgedaan.'

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Ritueel misbruik ≠ extreem seksueel misbruik

- Rituele kenmerken niet verwarren met kenmerken van parafiele stoornissen (seksueel sadisme)
- Ritueel misbruik niet verwarren met extreem seksueel misbruik of seksueel misbruik door pedonetwerken

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Ritueel misbruik

Het misbruik gaat gepaard met extreem geweld, seks met dieren en zelfs het offeren van baby's.

De aangifte 'groeit' en het verhaal neemt geleidelijk aan steeds grotere vormen aan.

Wanneer blijkt dat feiten niet kloppen met beweringen, houdt aangever meestal voet bij stuk.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Voorbeelden ritueel misbruik

- 'In kelder werd jong hondje doodgestoken waarvan het bloed werd opgevangen in een beker. Een meisje moest het bloed daarna opdrinken.'
- 'Aangever moest met vader naar mannen met lange jurken, waarb j veel vuur was. H j werd begraven onder zand, waar over hem heen werd gepoept en geplast.'

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Voorbij ritueel misbruik (EMDR-Magazine, 2017)

- "Voor de aanpak van mijn psychische problemen kwam ik in contact met een psycholoog met wie ik drie keer per dag gesprekken voerde. Hij gebruikte daarbij technieken die ik nu als hypnose zou omschrijven".
- "Ik ging bij hem in therapie en binnen een paar maanden had ik tien alters en herinneringen aan ritueel misbruik. Sommige herinneringen waren heel gedetailleerd".
- "Iedereen die in mijn herinnering kwam, was meteen bij het misbruik betrokken: de leraar, de schooltandarts, ooms, tantes, de burens...Wie niet?"
- "Ik had slechte herinneringen met de schooltandarts, dus die speelde meteen een prominente rol in de satanische cult".

Voorbeeld van een ritueel misbruik-zaak (1)

Het betreft een aangifte van:

- Ontucht en verkrachting door ouders
- Verkrachting door familieleden en kennissen
- Verkrachting door therapeut
- Opwekken abortus
- Drie baby moorden

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Voorbeeld van een ritueel misbruik-zaak (2)

- Ontucht en verkrachting door ouders
- Uitbreiding van de aangifte (3 keer)
- Gruwelijke beschuldigingen
- 'Normaal' overkomende aangeefster
- Beweringen kloppen niet met feiten
- Overeenkomsten met andere zaken
- Sturende rol van andere personen

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Voorbeeld van een ritueel misbruik-zaak (3)

- Ontucht en verkrachting door ouders
- Aangifteverhoren opgenomen (drie keer aangifte)
- Gynaecologisch onderzoek uitgevoerd
- Verdachten aangehouden en verhoord
- 50 getuigen gehoord
- Lijkeshond ingezet
- Paragnost geraadpleegd
- Bosgrond omgespit
- Met F16 warmte-foto's gemaakt

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Voorbeeld van een ritueel misbruik-zaak (4)

Reactie aangeefster op negatief resultaat van drie gynaecologische onderzoeken:

'Heb ik ook geen verklaring voor. Ik weet voor mezelf wat ik heb meegemaakt en dat is mijn verklaring. En wat een ander verklaart dat weet ik niet. Ik weet voor mezelf wat waar is. En ik weet dat ze gezegd hebben dat ik zwanger ben geweest.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Protest van de Grey Faction bij ISSTD-congres (2018)

- International Society for the Study of Traumatic Stress (ISSTD)
- "Grey Faction is a campaign of The Satanic Temple which documents, exposes and seeks to counter the past and current impacts of the Satanic Panic while aggressively seeking to bring to an end pseudoscientific mental health care practices that contribute to harmful conspiracist Satanic Panic delusions".
- [Filmpje van protest Grey Faction bij ISSTD congres - maart 2018](#)

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

ONJUISTE BESCHULDIGINGEN: VERKEERDE INTERPRETATIE

- Een verkeerde interpretatie is gebaseerd op een onjuiste veronderstelling
- Confirmation bias: (alleen oog hebben voor gegevens die je mening bevestigen)
- Vaak is de aangever het oneens met ontlastende informatie
- Op de achtergrond spelen conflicten, psychische en/of sociale problemen

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Voorbeeld alternatieve therapie: 'Bad Cluster Eliminatie lifestyle training'

- Bij deze alternatieve therapie gaat men op zoek naar ontbrekende stukjes in het bewustzijn. De sessies zijn zeer sterk gefocust op traumatische gebeurtenissen. Tijdens de sessies stuit men altijd op ontbrekende stukjes in het bewustzijn. Deze hebben bovendien altijd betrekking op traumatische ervaringen.
- De cliënten worden erop gewezen dat de herinneringen die naar boven komen tijdens de sessies vrijwel altijd op waarheid berusten.
- "In het begin komen er alleen maar herinneringen boven die je al kende. Maar dan komen er details boven die jij je niet meer kon herinneren. Vanuit die details schiet je door naar de ontbrekende stukjes. De inhoud van deze stukjes is altijd traumatisch."

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

EMDR voorbeeld 1

- Aangeefster is drie jaar lang in therapie geweest wegens depressieve klachten. Een paar jaar later krijgt zij last van paniekaanvallen en gaat naar een nieuwe therapeut die EMDR toepast. Tijdens de (100?) sessies komen herinneringen aan vermeend seksueel misbruik naar boven.
- "Doordat ik het geluid vervelend vond, bedacht de behandelaar een andere methode: tikken op de voeten. Dat was beter. Dan ga ik naar dat gevoel en uiteindelijk komt dat beeld. Dan schrik ik heel erg. Ik heb wel 100 sessies gehad, dus hoe het precies verlopen is weet ik niet. Maar ik geef aan dat ik krampen heb, hij vraagt wat ik voel. Ik moet het gevoel vasthouden. Hij vraagt wat ik zie. Op een gegeven moment zeg ik dat ik het bad weer zie." Om 'het verhaal van het bad' boven water te krijgen zijn volgens aangeefster alleen al meer dan tien sessies nodig.

EMDR voorbeeld 2

- Dochter (12 jaar) heeft problemen op school, is opstandig, vaak geprikkeld en boos. 'Na veel trekken' is moeder erachter gekomen dat haar dochter op 8-jarige leeftijd is verkracht door een 15-jarige zoon van vrienden.
- Dochter gaat in behandeling bij een psycholoog en moeder zegt dat is gekozen voor EMDR-therapie. Tijdens EMDR-therapie komen herinneringen naar boven aan een tweede incident (hervonden herinnering).
- Dochter vertelt haar moeder na de 6^e EMDR-sessie dat ze zich meer was gaan herinneren en dat er ook nog een derde keer was geweest, maar van die derde keer kon zij zich niets meer herinneren. De psycholoog zegt dat ze het heeft weggestopt en verdrongen.

EMDR voorbeeld 3

- Ouders maken zich zorgen over het gedrag van hun tienjarige dochter. Wisselende schoolprestaties, kinderlijk gedrag, angst voor geesten in badkamer. Een geraadpleegde paragnost suggereert seksueel misbruik. Dochter gaat in therapie bij een psycholoog
- Na ruim een jaar therapie waarin dochter geen uitspraken doet over seksueel misbruik, besluit de psycholoog tot EMDR over te gaan. Zij moet 'terug naar de nare gedachten', waardoor zij erg misselijk wordt.
- De EMDR is volgens moeder aanleiding voor het 'loskomen' van veel informatie over seksueel misbruik. Wat er uit komt is eerst nogal verwarrend en komt verspreid over een langere periode, in delen naar voren. Moeder verklaart met haar dochter te wandelen na een EMDR-sessie. Op die momenten komt zij met verhalen.

SOCIAAL PSYCHOLOGISCHE FACTOREN

SOCIALE INTERACTIE

Collaborative storytelling	<i>Geruchtvorming ("Waar rook is, is vuur") Samen reconstrueren wat er is gebeurd Doorvertellen leidt tot wijzigingen</i>
Zondebok zoeken	<i>Easy targets; zwarte schapen Stigma: beschuldigde voldoet aan stereotype</i>
Sneeuwbaaleffect	<i>Hoe meer mensen zich ermee bemoeien, des te lastiger is het voor een aangeefster om terug te komen op een eerder afgelegde verklaring</i>

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

SOCIAAL PSYCHOLOGISCHE FACTOREN

CONFIRMATION BIAS

Shopper bij hulpverleners en artsen	<i>Het raadplegen van verschillende deskundigen; vervolgens wordt door de hulpvrager die deskundige uitgekozen die de eigenopvatting bevestigt.</i>
Suggestief en frequent ondervragen	<i>Door: ouders, familieleden, vrienden, leraren, verzorgers, etc. (voorafgaand aan of tijdens het politieonderzoek)</i>

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

ACHTERGRONDFACTOREN

Conflicten	Ex-partners, families, buurtgenoten, etc.
Psychische en/of sociale problemen	Problemen leiden tot behoefte aan aandacht Zoeken naar oorzaken voor problemen (attributie)
Bezorgdheid	Omgeving reageert empathisch en slachtoffergericht Omgeving stelt vragen en interpreteert signalen

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Analyse: drie functies van een tijdlijn

Tijdlijn is geen doel maar een methode om een complexe zaak te structureren.

- (1) Tijdlijn maakt duidelijk wat je nog kunt onderzoeken om bewijs boven water te krijgen > rechercheren
- (2) Tijdlijn maakt duidelijk of er tegenstrijdigheden zijn
- (3) Tijdlijn maakt duidelijk of er een alternatief scenario

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

10.2.e

10.2.e

@klpd.politie.nl

10.2.e

@klpd.politie.nl

06.10.2.e

of 06.10.2.e